

le na situaci. Tímto směrem se zaměřuje též JOZEF VÝROST z Košic a vypracovává diagnostické pomůcky se zvláštním ohledem na problém záměrného zkreslování (škály validity, škály lži) a nezáměrného zkreslování, ovlivněného mírou sebepoznání a chápáním používaných pojmů.

K. Balcar – směr teoretického vývoje v psychologii osobnosti

Karel Balcar (nar. 1939) se věnuje výuce, výzkumu a klinické práci na 3. Lékařské fakultě UK v Praze a také praktickému psychologickému výcviku psychoterapeutů, výchovných a rodinných poradců a pracovníků bezpečnostních složek. Pracoval v oddělení psychologie osobnosti Psychologického ústavu ČSAV v Praze u V. TARDYHO, v Laboratoři pro výzkum a měření osobnosti Illinoiské univerzity v Champaign (USA) u Raymonda B. Cattella (významný představitel faktorově analytického výzkumu osobnosti), v Kabinetu psychologie Institutu pro další vzdělávání lékařů u J. LANGMEIERA a na katedře psychologie FF UK v Praze. Zaměřuje se hlavně na otázky psychologie osobnosti (v současnosti na problematiku „vůle ke smyslu“ a „osobní příčinné orientace“), psychologické metodologie, psychosomatiky a psychoterapie a v těchto oblastech také zkoumá a publikuje. Je autorem vysokoškolské učebnice „Úvodu do studia psychologie osobnosti“. Svým přístupem zde navazuje především na dílo svých učitelů V. TARDYHO (viz výše), R. B. CATTELLA a dalšího významného českého badatele v tomto oboru P. ŘÍČANA (viz kapitola Klinická psychologie).

Rozvojem vývojového „pohybu“ v oblasti psychologické teorie osobnosti dospívá Balcar k pojetí průběžného vyrovnávání jednotlivých důrazů ve výkladu duševního dění. Hlavní teoretické směry se v tomto století představily především v podobě krajního zdůraznění určité stránky, což bylo v jejich době zpravidla objektivní a prospěšné. Svou programovou jednostranností však zároveň vyvolaly – obvykle též plodnou – reakci na opačných pólech teoretického pole. Tradiční kognitivistická elementová psychologie tak vyvolala teoretické „protesty“ v podobě celostnosti prožívání zdůrazňující fenome-

nologické psychologie (především tvarové a celostní psychologie), v podobě nevědomé pochody zdůrazňující psychologie pudů (především psychoanalýzy), v podobě fyziologii zdůrazňující psychologie nervové činnosti (především reflexologie) a psychologie somatotypu (zejména konstitučních temperamentových typologií) a v podobě psychologie chování (především klasického a popisného behaviorismu). Na krajní stanoviska těchto teorií pak vznikají další odezvy, jednak teoreticky umírněnější a některé alternativní hledisko již zčásti zahrnující reformované výchozí směry (např. neoanalytické, neo-behaviorální, humanistické), anebo se znovuprosazují metodologicky a poznatkově nově vybavené důrazy tradiční (např. současná kognitivní psychologie nebo biopsychologie).

Z porovnání, jak se uplatňují buď vyhraněnější, nebo méně vyhraněné teoretické důrazy v současném zkoumání a praktickém uplatňování psychologie osobnosti, vyplývá, že krajní stanoviska tradičních pojetí dnes již přinášejí méně užitku než v době, kdy svým vystoupením doplnila pohled na osobnost o stránky skutečně objevné. Balcar tak dokládá, že **teoretický vývoj psychologie osobnosti** postupuje spontánním vzájemným **vyvažováním různých přístupů k otázce po určujících vlivech duševního života**. Toto vyvažování probíhá střetáváním protikladných vysvětlení, metodických postupů a empirických poznatků a naopak pokusy o jejich spojení. Takto probíhajícím „odstředivým a dostředivým pulsováním“ se nově formulovaná pojetí osobnosti postupně přibližují „těžišti“ teoreticky vyvážené syntézy. Snahám o ucelenou a přitom již vyváženou teorii, která by organicky spojila i doposud protikladná výkladová hlediska, se však pro nedostatečnou metodologickou výbavu v této oblasti nedaří. Teoretickým vyústěním těchto snah bývají na jedné straně pokusy o pojetí metodologicky a obsahově jednotná, ovšem za cenu omezení jejich výkladové vydatnosti; na druhé straně pak pokusy o všeobsáhlé shrnutí poznatků a domněnek o osobnosti, avšak za cenu jejich vnitřní nesoudržnosti a vnější nejednoznačnosti. Tyto snahy – např. v tradici lewinovské „teorie pole“ či různých novějších „interakčních pojetí“ – při-

nášejí inspirující podněty, nikoli však dostatečně vydatná vysvětlení pro celek duševního dění.

Pro psychologické zkoumání a zvláště pro praktické uplatnění psychologie osobnosti z toho vyplývá potřeba volit, popřípadě vhodně spojovat taková teoretická východiska, která jsou právě řešenému problému svým obsahovým důrazem a metodickou výbavou nejpřiměřenější. – Bádání i praxe v tomto oboru postupuje směrem ke zjišťování celostních („systémových“) vazeb mezi kvalitativně odlišnými, avšak vzájemně se podmiňujícími příčinami a účinky v duševním dění samotném i mezi životními ději duševní a proti tomu i jiné, tělesné či duchovní, povahy. Teorie osobnosti ve svém úhrnu tak postupně metodologicky vyzrává a vykazuje posun ke složitějším vzorcům výkladu, které umožňují takové vazby vyjádřit a zkoumat.

Psychologie osobnosti v Brně

O. Kolaříková – k problémům struktury osobnosti

Olga Kolaříková (nar. 1927) po vystudování psychologie zahájila svou odbornou životní dráhu na praktických pracovištích. Už v té době Kolaříková v několika odborných sděleních (o dětských deprivacích, explorační metodě aj.) projevila výrazný teoretický zájem a později v 60. letech, kdy byla zaměstnána v Psychologické laboratoři ČSAV v Brně, řešila problém zájmové struktury osobnosti dospívajících.

Svou profesní orientaci rozvinula, když v sedmdesátých letech přednášela psychologii osobnosti na FF UJEP v Brně, kde v podobě učebního textu publikovala první syntetický náčrt psychologie osobnosti. Při výzkumu osobnosti používala faktorovou analýzu a své poznatky shrnula v publikacích „Problémy struktury osobnosti“ (1981) a „Perspektivy teorie a výzkumu osobnostních vlastností“ (1986). Podala v nich velmi propracovaný přehled jednotlivých teorií osobnosti.

Je známo, že posuzování lidí může být ovlivňováno subjektivními postoji, náklonností nebo naopak nechutí posuzovatele k posuzované osobě. Subjektivní postoje jsou však jenom jednou z okolností, které problematizují posuzování